

УДК 323.130

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v050.2024.38>

О. В. Цаценко

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-6460-4501>аспірант кафедри політології, соціології та публічного управління
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ГРОМАДЯНСЬКА СОЛІДАРНІСТЬ ЯК ЧИННИК ЕФЕКТИВНОСТІ КАМПАНІЙ ГРОМАДЯНСЬКОЇ АДВОКАЦІЇ

Постановка проблеми. Поглиблення розвитку демократії висуває перед політичною наукою нові дослідні завдання. Процеси громадсько-політичної участі набувають нового значення в умовах діджиталізації. Зростає попит на наукові публікації, які висвітлюють особливості соціального капіталу, громадянської когезії та підтримки під час масових акцій протестів та інших демонстративних, опозиційних та представницьких дій. Значущість феномену громадянської солідарності неможливо переоцінити, оскільки вона має як поведінковий, так і ціннісний виміри. В умовах цифрової комунікаційної революції потребує переосмислення досвід розвитку громадських рухів та політичні перспективи країн, які вже реалізували власні проекти демократизації.

В умовах російського вторгнення в Україну актуалізується питання солідарності в рамках функціонування волонтерських проєктів підтримки Збройних Сил. В період післявоєнного відновлення для України спроможність громадських спільнот підтримувати сталість функціонування громадських мереж та волонтерських організацій буде вважатися однією з основ європейської ідентичності. Таким чином, громадянська солідарність виступає як академічною, так і прикладною проблемою. Вона потребує розв'язання в контексті понять інституційної спроможності, інституційної достатності рівня демократичних перетворень, поглиблення процесів демократичної політичної участі тощо.

Аналіз публікацій. Громадянська солідарність стала предметом розгляду не лише академічних розробок, але й низки міжнародних нормативних документів. Зокрема, Хартія основоположних прав Європейського Союзу (2000/СЗ64/01) описує основні права, які захищаються в ЄС, що важливо для розуміння правової основи солідарності та прав людини в законодавстві ЄС, забезпечуючи прямий зв'язок із цінностями та принципами, що лежать в основі політики ЄС [5]. Регламент Ради (ЄС) № 2012/2002 заснував Фонд солідарності Європейського Союзу (EUSF), механізм фінансової допомоги у відповідь на стихійні лиха [6]. Дослідник Є. Кючук критично досліджує концепцію солідарності в праві ЄС [7]. Веб-сайт Фонду солідарності ЄС надає практичну інформацію

про функціонування, критерії прийнятності та вплив Фонду солідарності ЄС [8]. Науковець-правознавець Дж. Лішке розглядає солідарність як моральний поділ праці, пропонуючи філософську та соціологічну перспективу [9]. Електронний ресурс, присвячений солідарності під час пандемії COVID-19, надає приклади солідарності ЄС у дії [10]. Стаття П.Тідеманна містить стислий, але глибокий філософський огляд концепції солідарності, поміщаючи її в ширший контекст права та етики [11]. У сукупності названі джерела пропонують комплексне уявлення про солідарність в ЄС, охоплюючи правові, практичні, теоретичні та філософські аспекти. Водночас існує потреба розкрити зміст громадянської солідарності в більш прикладному вимірі ефективності політичних адвокаційних кампаній.

Метою статті є з'ясування потенціалу громадянської солідарності в контексті реалізації кампанії громадянської адвокації. Завданням статті є виявлення чинників спроможності інституційних акторів щодо імплементації практик громадської взаємодії та взаємної підтримки.

Основний зміст статті. Поняття громадянської співпраці (колаборації) позначає спільні дії членів суспільства для досягнення політичних цілей. Ця співпраця є основою громадянського суспільства, яке розвивається на основі соціальної справедливості, демократії та стабільності. Натомість громадянська солідарність охоплює інший вимір адвокаційних соціально-політичних взаємодій, який спричиняє появу «нової інституційної реальності»: добровільного громадянського руху. Як вірно наголошують О.Безкоровайна та А.Ткачук, громадянська солідарність є свідомим вибором громадян об'єднуватись та ідентифікувати себе з суспільством, це спільні норми та цінності, схожість переконань, єдність, відчуття приналежності саме до цього об'єднання, активізм чи будь-яка інша діяльність, спрямована на користь конкретного об'єднання, держави, відчуття особистісної реалізації від цих дій [1].

Важливість громадянської співпраці вбачається насамперед у забезпеченні стабільності суспільства. Хоча в суспільстві існують різні думки та інтереси, важливо досягти спільної згоди та взаєморозуміння. Така співпраця сприяє

збереженню миру та безпеки. О. Безкоровайна та А.Ткачук справедливо визначають вплив громадянської позиції на стабільність міжкультурної комунікації які стрімко розширюються, збільшуючи інтенсивність культурного обміну. Це явище безумовно впливає на поведінку та світосприйняття людей, закріплюючи певний культурний плюралізм в соціумі. В епоху глобалізації ідентичність загалом характеризується певною динамікою, множинністю, незавершеністю і контекстуальністю [1].

Громадянська солідарність на макрорівні підвищує потенціал розвитку суспільства. Адвокаційні акції (кампанії) є шляхом прояву взаємодопоміжності громадян, волонтерських рухів та громадських організацій, які допомагають органічно вирішувати соціальні проблеми. Наприклад, адвокаційні ініціативи у сфері освіти, охорони здоров'я та навколишнього середовища є результатом саме органічної (природної) громадянської співпраці. Українські фахівці Т. Потапчук, І. Пукас та Т. Бабюк обґрунтовано встановили, що органічна солідарність передбачає спільність цілей та інтересів, але в той же час визнає індивідуальну свободу і самостійність. Це сприяє розвитку індивідуальності, творчості та соціального прогресу. Важливо збалансувати механічну та органічну солідарність в суспільстві для забезпечення гармонії та стабільності [2].

Крім того, громадянська солідарність зміцнює демократичні цінності. Головним показником демократії є інституалізація репрезентативної потреби суспільства, в рамках якої громадські адвокаційні актори ведуть відкритий діалог з владою, висловлюють свою думку та беруть участь у прийнятті рішень. Цей процес дозволяє надійно захистити права і свободи громадян, які потребують конкретних здобутків від політичного ладу демократії. Т. Потапчук, І. Пукас та Т. Бабюк однією з головних причин недостатньої громадянської солідарності вірно називають знижений інтерес та залученість громадян до суспільних справ. Багато людей виявляють пасивність та байдужість до проблем, що відбуваються навколо них. Вони не проявляють активності у вирішенні соціальних або політичних питань. Це може призводити до бездіяльності та відсутності змін у суспільстві [2].

В контексті проведення адвокаційних кампаній, громадянська згуртованість є невід'ємною частиною громадянського суспільства. Вона забезпечує стабільність, розвиток і справедливість суспільства та сприяє підвищенню якості життя кожної людини. Тому розвиток громадянської солідарної співпраці є близьким (досяжним) опціоналом для кожного свідомого громадянина. При цьому українські вчені слушно називають проблемою відсутність ефективних механізмів та струк-

тур для сприяння громадянській солідарності. Відсутність організованої взаємодії, партнерства між громадськими організаціями, урядом та громадянами ускладнює розвиток та підтримку солідарних ініціатив. Необхідні ефективні механізми співпраці та спільної дії для досягнення спільних цілей і вирішення проблем [2].

Основним підґрунтям концепцій демократії участі є побудова збалансованої системи управління через участь людей, прозорість і справедливість. Але в багатьох випадках демократична структура є спотвореною у своєму функціонуванні, що відоме як «спотворена демократія». У цій ситуації влада посилюється, прозорість і підзвітність знижуються, права громадян звужуються. Солідарна мобілізація громадян може бути потужним інструментом корекції дій влади у цій ситуації. С. Городецька представляє загальний погляд на громадянську солідарність як поведінкову стратегію громадянського діалогу, а саме на такі її складові, як національна самоідентифікація, ціннісно-моральна основа, довіра та актори реалізації даної стратегії, не надають багато оптимізму щодо перспективи утвердження солідарності в українському суспільстві і тому потребують напрямків зміцнення солідарної нації [3].

Політичні процеси в трансформаційних демократіях часто служать інтересам можновладців, ігноруючи потреби та права простих людей. У цій ситуації громадянська мобілізація може створити сильну позицію проти чинної влади. Об'єднаний рух народу тисне на правителів і змушує їх направляти їх у вірне русло. Наприклад, масові протести чи мирні протести часто відіграють важливу роль у зміні політики. С. Городецька вважає за необхідне створити освітні та виховні програми щодо формування національної ідентичності: посилити вивчення історії України та української мови, запровадити конкурси на найкращий твір «Я-громадянин України», підвищити рівень інформаційної культури [3].

Громадянська мобілізація в контексті політичної когезії має наслідком не лише протест, а й розвиток демократичного політичного процесу. Це підвищує обізнаність громадян і забезпечує їх активну участь. В рамках кампанії громадянської дії громадяни можуть створити цифрову платформу, на основі соціальних мереж та організації, де їхні голоси будуть почуті. С. Городецька доречно виступає за забезпечення принципів соціальної справедливості у всіх сферах життя та підвищити рівень культури українського населення у сфері політичних відносин, солідарності до старшого покоління, волонтерських програм, релігійної солідарності [3].

Крім того, громадянська солідарність бореться з розколом і дискримінацією. Розви-

ток транзитивної демократії в багатьох випадках спричиняє розкол у суспільстві, який можна подолати солідарністю. Мобілізаційні громадянські кампанії відіграють важливу роль у відновленні прав дискримінованих груп, в тому числі політичних дисидентів (опозиціонерів). Згідно з публічною заявою міжнародної платформи «Громадянська солідарність», вона найрішучішим чином засуджує дії російської та білоруської влади щодо систематичного тиску на правозахисників, громадянських активістів та неурядові організації [4].

Нарешті, громадянська солідарність є важливим елементом у контексті децентралізації демократії. Вона відіграє значну роль не лише в реформуванні політичного управління, але й у побудові справедливої, міцної та залученої (інклюзивної) демократії на противагу автократіям сучасного світу. Згідно із заявою міжнародної платформи «Громадянська солідарність», авторитарні режими путіна та лукашенка використовують переслідування правозахисників та незаконне обмеження діяльності громадських організацій як один із ключових інструментів для знищення громадського контролю за діями влади та громадської підтримки людей, які постраждали від політичних репресій та масових порушень прав людини [4].

Кампанії за громадянські права є проявом розвитку громадських рухів за рівність, справедливість і захист прав у демократичному суспільстві. Базовою основою успіху цих кампаній є громадянська солідарність, без якої неможливо досягти цілей жодної акції. Це стосується й громадського опору диктаторським режимам. Міжнародна платформа «Громадянська солідарність» стверджує, що автократичні режими створили атмосферу страху та переслідують будь-кого, хто відстоює цінності прав людини та основоположних свобод. Ліквідація владою однієї з найстаріших правозахисних організацій у росії, «Меморіалу», а також сотень неурядових організацій у білорусі, зокрема правозахисного центру «Весна», свідчить про екзистенційну загрозу існуванню громадянського суспільства в обох країнах [4].

Громадянська солідарність підсилює потенціал громадської активності. Представники різних класів і спільнот об'єднуються, забуваючи про свої відмінності. Вони можуть тиснути на уряди, аби вони змінили політику та закони. Рух за громадянські права в Америці (у 1960-ті роки) є чудовим прикладом, коли чорні та білі громадяни США об'єдналися для боротьби проти расової дискримінації в рамках масової адвокаційної кампанії. Цей досвід міг би бути корисним в контексті російсько-української війни. Згідно із заявою міжнародної платформи, після початку широкомасштабної військо-

вої агресії проти України у лютому 2022 року масштаб політичних репресій у росії та білорусі значно зріс. Число людей, затриманих за участь у мирних антивоєнних акціях або за те, що вони в інший спосіб виявили солідарність з Україною, вимірюється багатьма тисячами. Сотні людей зазнали адміністративного чи кримінального переслідування за вираження своєї антивоєнної позиції [4].

Громадянська солідарність не лише зміцнює правозахисні кампанії, але й посилює взаєморозуміння, братерство та соціальну згуртованість у суспільстві. З'являються можливості для громадян збиратися разом і підвищувати обізнаність щодо проблем громадянського відстоювання, що дає змогу змінювати рівень політичної когезії на низовому рівні. Тому кампанії з захисту громадянських прав не є ефективними без громадянської солідарності. Вони реалізуються не лише завдяки зміні законодавства, але й зміні мислення та структури суспільства. Тому важливо, аби громадяни розуміли важливість взаємної співпраці та підтримки та брали активну участь в адвокаційних рухах.

Висновки. Таким чином, громадянська солідарність виступає мотиваційним чинником громадської згуртованості, інституалізації практик волонтерської політичної участі, розвитку соціального капіталу, політичного представництва на мікрорівні.

Кампанії громадянської адвокації на основі громадянської солідарності отримують більшу сталість, перспективи мультиплікації позитивного досвіду розширення громадських мереж. Досвід громадянської солідарності в країнах Центральної та Східної Європи засвідчив, що політична ідентичність громадських активістів укріплюється та поширюється на основі конкретних прикладів громадянської згуртованості.

Громадянська солідарність виступає нематеріальним стимулом та ціннісною засадою конструктивної демократичної політичної поведінки. Індивіди відчують більшу належність до певної громадської групи та схильність до реалізації певних політичних дій.

Громадянська солідарність в умовах цифровізації виступає альтернативою політичній анемії, ескапізму та іншим проявам уникнення політичної діяльності. Попри існування значної кількості традиційних концепцій громадської участі, громадянська солідарність виступає ключовою ознакою спроможності сучасних громадських рухів, локальних громадських спільнот тощо. Вона також є параметром, який дозволяє судити про рівень самоорганізованості громадянського суспільства, його відокремленості від державних структур, віддаленості від практик політичного тиску, примусу та тінью-

вої політичної інклюзії. Подальшими перспективами розробки даної проблеми є зіставлення змісту понять громадянської солідарності з явищами політичного клієнталізму в різних сучасних політичних системах.

Література

1. Безкоровайна О., Ткачук А. Сучасні аспекти формування громадянської солідарності у майбутніх вчителів іноземної мови в умовах міжкультурного інформаційного простору. URL: <https://ojs.itup.com.ua/index.php/iiu/article/view/564>
2. Потапчук Т. В., Пукас І. Л., Бабюк Т. Й. Громадянська солідарність майбутніх педагогів як психолого-педагогічна проблема. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1903105>
3. Городецька С.Л. Громадянська солідарність як поведінкова стратегія громадянського діалогу. URL: <https://grani.org.ua/index.php/journal/article/view/597/612>
4. Заява Платформи «Громадянська солідарність» у зв'язку з присудженням Нобелівської премії миру 2022 року трьом членам Платформи. URL: <https://ccl.org.ua/claims/zayava-platfomy-gromadyanska-solidarnist-u-zvyazku-z-prysudzhennyam-nobelivskoyi-premiyi-myru-2022-roku-trom-chlenam-platfomy/>
5. Charter of Fundamental Rights of the European Union (2000/C364/01). URL: http://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf
6. Council Regulation (EC) No 2012/2002 of 11 November 2002 establishing the European Union Solidarity Fund – Official Journal. L 311, 14/11/2002. P. 0003–0008. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32002R2012>
7. Küçük E. Solidarity in EU Law: An Elusive Political Statement or a Legal Principle with Substance? Maastricht Journal of European and Comparative Law. Vol 23, Issue 6, 2016. URL: <https://doi.org/10.1177/1023263X1602300604>
8. EU Solidarity Fund. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/index.cfm/en/funding/solidarityfund/
9. Leschke J. Solidarität als moralische Arbeitsteilung. Münster, 2015. 213 p.
10. Snapshots of European solidarity, 2020. URL: https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/health/coronavirus-response/coronavirus-european-solidarity-action_en
11. Tiedemann P. Solidarity. Encyclopedia of the Philosophy of Law. 2018. Springer, Dordrecht. 243 p. URL: https://doi.org/10.1007/978-94-007-6730-0_151-1

Анотація

Цаценко О. В. Громадянська солідарність як чинник ефективності кампаній громадянської адвокації. – Стаття.

У зв'язку із зростанням попиту на наукові публікації, які висвітлюють особливості соціального капіталу, набуває актуальності громадянська когезія та підтримка під час масових акцій протестів та інших демонстративних, опозиційних та представницьких дій. При цьому, в умовах цифрової комунікаційної

революції потребує переосмислення досвід розвитку громадських рухів та політична перспективи країн, які вже реалізували власні проекти демократизації. На тлі зазначених проблем, у період післявоєнного відновлення для України зростає значення спроможності громадських спільнот підтримувати сталість функціонування громадських мереж та волонтерських організацій. Вона буде вважатися однією з ознак європейської ідентичності. Стратегічне значення громадянської солідарності охоплює інший вимір соціально-політичних взаємодій, який спричиняє «нову реальність» громадського руху. Громадянські ініціативи у сфері освіти, охорони здоров'я та навколишнього середовища є результатом саме органічної (природної) громадянської співпраці. Метою дослідження є з'ясування потенціалу громадянської солідарності в контексті реалізації компанії громадянської адвокації. У статті проаналізовано особливості процесів, які дозволяють надійно захистити права і свободи громадян, які потребують конкретних здобутків від політичного ладу демократії. Визначено розвиток громадянського співробітництва як обов'язковий елемент кожного свідомого громадянина. Встановлено, що в багатьох випадках демократична структура є спотвореною у своєму функціонуванні, що відоме як «спотворена демократія». Досліджено вплив масових протестів чи мирних протестів, які відіграють важливу роль у зміні політики. Зроблено висновок, що кампанії громадянської адвокації на основі громадянської солідарності отримують більшу сталість, перспективи мультиплікації позитивного досвіду розширення громадських мереж

Ключові слова: громадянська солідарність, громадянська адвокація, волонтерський рух, громадянське суспільство, політична участь, політична поведінка, політична когезія.

Summary

Tsatsenko O. V. Civic solidarity as a factor of the effectiveness of civic advocacy campaigns. – Article.

Due to the growing demand for scientific publications that highlight the features of social capital, civic cohesion and support during mass protests and other demonstrative, oppositional and representative actions are gaining relevance. At the same time, in the conditions of the digital communication revolution, the experience of the development of public movements and the political prospects of countries that have already implemented their own democratization projects require rethinking. Against the background of the above problems, in the period of post-war reconstruction for Ukraine, the importance of the ability of public communities to maintain the sustainability of the functioning of public networks and volunteer organizations is growing. It will be considered one of the foundations of European identity. The strategic importance of civic solidarity encompasses another dimension of socio-political interactions, which causes the "new reality" of the civic movement. Civic initiatives in the field of education, healthcare and the environment are the result of organic (natural) civic cooperation. The purpose of the study is to clarify the potential of civic solidarity in the context of the implementation of a civic

advocacy company. The article analyzes the features of the processes that allow reliably protecting the rights and freedoms of citizens who need specific gains from the political system of democracy. The development of civic cooperation is determined as an obligatory element of every conscious citizen. It is established that in many cases the democratic structure is distorted in its functioning, which is known as "distorted democracy". The impact

of mass protests or peaceful protests, which play an important role in policy change, is studied. It is concluded that civic advocacy campaigns based on civic solidarity gain greater sustainability, prospects for multiplying positive experiences of expanding civic networks

Key words: civic solidarity, civic advocacy, volunteer movement, civil society, political participation, political behavior, political cohesion.